

- ¹⁷ Архів Коша Нової Запорозької Січі... – Т. 2. – С. 102–103.
¹⁸ Там само. – С. 97–100.
¹⁹ Архів Коша Нової Запорозької Січі... – Т. 3. – С. 390–391.
²⁰ Архів Коша Нової Запорозької Січі... – Т. 2. – С. 128.
²¹ Архів Коша Нової Запорозької Січі... – Т. 3. – С. 386–387.
²² Там само. – С. 374–375.
²³ Архів Коша Нової Запорозької Січі... – Т. 1. – С. 143, 149.
²⁴ Архів Коша Нової Запорозької Січі... – Т. 3. – С. 138–139.
²⁵ Там само. – С. 678–679.
²⁶ Там само. – С. 671–672.

Резюме

Худояр Л. В. З історії адміністративного процесу в Запорозькій Січі: на матеріалах Архіву Коша Нової Запорозької Січі.

Досліджено особливості та характерні риси адміністративного процесу в Запорозькій Січі. Здійснено порівняльний аналіз змісту поняття «адміністративний процес» в сучасній теорії адміністративного права та в правових уявленнях козацтва. Висвітлено особливості правового регулювання адміністративного процесу в Запорозькій Січі, окреслено коло суб'єктів уповноважених здійснювати адміністративний процес у Запорозькій Січі, визначено категорії юридичних справ, що провадилися в ході адміністративного розгляду в Запорозькій Січі, висвітлено види адміністративних актів та специфіку адміністративного процесу в Запорозькій Січі.

Ключові слова: Запорозька Січ, адміністративний процес, суб'єкти (учасники) адміністративного процесу, адміністративні акти, індивідуальні акти, юрисдикційні і неюрисдикційні провадження, звичаєве право.

Резюме

Худояр Л. В. Из истории административного процесса в Запорожской Сечи: на материалах Архива Коша Новой Запорожской Сечи.

Исследованы особенности и характерные черты административного процесса в Запорожской Сечи. Осуществлен сравнительный анализ содержания понятия административный процесс в современной теории административного права и в правовых воззрениях казачества. Освещены особенности правового регулирования административного процесса в Запорожской Сечи, очерчен круг субъектов уполномоченных осуществлять административный процесс в Запорожской Сечи, определены категории юридических дел, которые рассматривались в ходе административного разбирательства в Запорожской Сечи, освещены виды административных актов и специфика административного процесса в Запорожской Сечи.

Ключевые слова: Запорожская Сечь, административный процесс, субъекты (участники) административного процесса, административные акты, индивидуальные акты, юрисдикционные и неюрисдикционный производства, обычное право.

Summary

Hudoyar L. The History of administrative process in Zaporozhzhya Sich: on materials of New Zaporozhzhya Sich.

The features and characteristics of the administrative process in the Zaporozhzhya Sich. The comparative analysis of the meaning of “administrative process” in the modern theory of administrative law and legal concepts Cossacks. The peculiarities of the legal regulation of the administrative process in the Zaporozhzhya Sich, the circle of entities authorized to process administrative in Zaporozhzhya Sich, defined category of legal cases that were conducted during the administrative proceedings in the Zaporozhzhya Sich, highlights the types of administrative acts and specific administrative process in Sich.

Key words: Zaporozhzhya Sich, administrative procedure, the subjects (participants) of administrative process, administrative acts, individual acts, jurisdictional proceedings, customary law.

УДК: 340.1

Н. В. ЧЕРВІНСЬКА

*Наталія Володимирівна Червінська, здобувач
Інституту держави і права ім. В. М. Корецького
НАН України*

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО МЕНТАЛІТЕТУ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАКОНОДАВСТВА

Україна демократизується, оновлюється, впевнено йдучи до європейського державного простору. У нових умовах постає проблема переосмислення власної історії, адже проблема самоідентифікації в усіх аспектах (духовному, етнічному, мовному, культурному, державному) завжди була дуже актуальною в українській історії. Однією із важливих рушійних сил у зміцненні державності стає український менталітет і його вплив на підвищення ефективності законодавства.

Проблема ефективності законодавства завжди була й залишається актуальною для розвитку державності, для створення механізмів впливу права на суспільні відносини.

Держава регламентує соціальне життя шляхом розробки та видання правових актів, здійснює контроль за їх реалізацією. Досягнення відповідного рівня ефективності нормативно-правових актів є правовим та соціальним ідеалом. Цей процес вимагає поступових, зважених кроків, проведення правової реформи та глибокого наукового аналізу даної проблеми. Зазначене зумовлює необхідність наукового осмислення, пошуку шляхів і форм забезпечення ефективності законодавства в конкретних суспільстві та державі, в конкретний історичний період.

Актуальність теми пояснюється необхідністю подальшого реформування правової системи України, що загострює не тільки науковий, а й практичний інтерес до проблем, пов'язаних з правовим менталітетом, його специфікою і роллю у правовому регулюванні соціальних відносин на різних стадіях цього процесу.

Правовий менталітет є складним соціокультурним феноменом, що безпосередньо впливає на процеси правоутворення, формування правової культури населення, перспективи реалізації принципів правової й демократичної держави, ефективність законодавства. Оскільки в сучасних умовах проблема ефективності законодавства постає перед суспільством з усією очевидністю, то інтерес до дослідження правового менталітету є закономірно викликаним вимогами реального життя. Ігнорування впливу менталітету на ефективність законодавства призводить до дестабілізації політичної і правової систем, відчуження громадян від законів, інститутів влади, держави.

Говорячи про національний правовий менталітет, слід зауважити, що сама постановка проблеми щодо природи цього феномена суспільної свідомості і його впливу на існуючу правову дійсність не є «миттєвою», вона назріла під впливом реально сформованої політико-правової обстановки, внаслідок чого тематика ментальності активно втягується в сферу безпосередньо правових досліджень.

Сьогодні категорія «менталітет» широко використовується як у науковій, так і в публіцистичній літературі. Тривалий час існувала тенденція інтерпретувати менталітет у цілому і правовий менталітет, зокрема, як явище, природа якого перебуває поза рамками наукового дослідження. Проте вже існує певний досвід звернення до проблематики правового менталітету в наукових публікаціях, що дає змогу запропонувати його теоретико-методологічну модель.

До окремих питань впливу менталітету на державно-правові явища та розкриття його природи у філософському аспекті зверталися такі вчені, як С. Максимов, О. Огірків, О. Панарін, у соціально-психологічному – Г. Дилигінський, Є. Шестопал, у соціокультурному – І. Дубов, В. Козловський, О. Скорик, О. Марков, в історичному – О. Гуревич, Л. Пушкарьов, у політологічному – Є. Ануфрієв, Р. Лубський, Т. Полякова.

У літературі країн Заходу проблеми менталітету й ментальності також не залишалися поза увагою науковців і були досліджені такими науковцями, як Ф. Арієс, М. Блок, Ф. Бродель, Г. Бутуль, Т. Гайгер, Х. Гетц, Ж. Ле Гофф, Ф. Граус, П. Динцельбахер, Ж. Дюбі, Р. Мандру, Х. Ортега-і-Гассет, Т. Телленбах, Р. Шпрандель, Л. Февр, Д. Філд, Н. Еліас та ін.

Серед публікацій, у яких безпосередньо аналізуються особливості правового менталітету, заслуговують на увагу праці Л. Бойко, М. Козюбри, А. Колодія, В. Лемака, Ю. Лободи, Д. Меньяло, О. Мордовцева, Ю. Оборотова, С. Овчиннікова, М. Панова, О. Петришина, П. Рабіновича, В. Синюкова, І. Яковюка, Ю. Шемшученко, а також роботи таких дореволюційних учених, як М. Алексєєв, М. Бердяєва, І. Ільїн, Н. Лоський, П. Новгородцев тощо.

Проте, аналізу правового менталітету під кутом значення для підвищення ефективності законодавства не проводилося, що зумовлює потребу теоретико-правового переосмислення існуючих знань щодо правового менталітету, вироблення на цій підставі його загальної характеристики й розкриття особливостей впливу на ефективність законодавства.

Отже, метою даної статті є розгляд правового менталітету в аспекті впливу на ефективність законодавства, особливо того, яким чином історично сформовані особливості правового менталітету впливають на ефективність законодавства, який характер має зв'язок «правовий менталітет – ефективність законодавства».

Слово «менталітет» первинно походить від латинського *mens, mentis* – розум, думка, інтелект; згодом у французькій мові *mentalite* стало буквально означати – спрямування думок, умонастроїв, розум, його скерованість, розумові здібності, розумовий розвиток, мислення тощо¹.

У сучасній науковій термінології слова «менталітет», «ментальність» вживають для характеристики певних особливостей тих чи інших суспільних груп чи узагальненого образу (наприклад, «ментальність народу», «менталітет нації», «менталітет радянських людей», «менталітет хліборобів», «менталітет кочівників», «менталітет француза», «менталітет українця» і т. д.).

Правовий менталітет слід розглядати як одну із важливих умов подальшого розвитку національної правової системи, формування громадянського суспільства і розбудови правової державності, утвердження в суспільній свідомості принципів верховенства права, пріоритетності прав і свобод людини й громадянина, законності, незалежності суду і підкорення його виключно закону, ефективної боротьби з корупцією та злочинністю.

Під правовим менталітетом розуміються історично сформовані специфічні, найбільш типові й стійкі для певної соціальної або національно-етнічної спільності, системи світоглядних уявлень, оцінювань і реагувань на об'єкти державно-правової дійсності. Він характеризується значною практичною спрямованістю, зокрема, досвід правового регулювання суспільних відносин орієнтує людей на те, що саме необхідно вико-

ристовувати та розвивати з правового надбання попередніх поколінь, а від чого потрібно відмовитися. Менталітет закріплює стереотипні моделі поведінки, які є складовими компонентами громадського порядку.

І. Шаповалов правовий менталітет визначає, як сукупність «готовностей», установок, схильностей індивіда або соціальної групи діяти, мислити і переживати різні емоційні стани з приводу правових відносин, стійку налаштованість мотивації і ціннісних орієнтацій людини, що згуртовує його в соціальні групи та історичні спільноти, які дотримуються єдиних правових норм².

Варто згадати й положення, згідно з яким правовий менталітет – це історично сформована система специфічних, найбільш типових і усталених для певної соціальної спільноти світоглядних уявлень про явища державно-правової дійсності, їх оцінювання і сформованих на підставі таких уявлень поведінкових стереотипів³. Дане визначення не є всеохоплюючим, але, на нашу думку, відбиває основні аспекти цього багатогранного, комплексного явища.

Вплив правового менталітету на ефективність законодавства обумовлено насамперед особливістю його природи і ознаками, що його характеризують. Зупинимося на тих, які безпосередньо впливають на ефективність законодавства.

З наведених дефініцій правового менталітету випливають і його ознаки, якими, на нашу думку, слід вважати:

- його приналежність до сфери свідомості;
- тривалість процесу його формування;
- це явище стабільне, стійке, тривале.

Правовий менталітет є духовно-психологічною основою права, його своєрідною культурною парадигмою⁴. На наш погляд, він концентрується у правових традиціях, формалізується в джерелах (формах) права, слугує знаковим елементом типізації правових систем світу. В правових системах традиційного (або морально-релігійного) типу еталоном є не стільки правова, скільки етична поведінка людини з її почуттям моральної відповідальності, добросовісності.

Цікавою є думка І. Дмитрієнко, яка вказує, що до фундаментальних якостей природного українського правового менталітету, слід віднести наступні: 1) він відбиває специфічні структуровані особливості українського типу правової культури, особливий спосіб правових думок, які формуються в тих, хто до даної правової культури належить; 2) це історично зумовлений ідейно-світоглядний та нормативно-правовий, з домінантою ідейної світоглядності феномен. Соціальні перетворення та еволюції української правової культури слабо впливають на зміну правового менталітету, трансформація його відбувається лише внаслідок значних, революціонізованих культурно-правових змін; 3) український правовий менталітет входить до структури індивідуальної психіки людини в процесі її залучення до даної правової культури; 4) він являє собою і суспільно-правове явище, що виступає як незалежна від окремих людей соціокультурна правова реальність, і явище особистісно-правове, яке характеризує правову психіку окремої людини; 5) український правовий менталітет є першоосновою формування невід'ємних ментальних прав первинних суб'єктів української правової свідомості та культури; 6) український ідеологічно-правовий менталітет є першоосновою формування від'ємних ідеологічних прав вторинних суб'єктів української правової свідомості та культури, якщо останні порушують ментальні права⁵.

Видається, що сама природа цього феномена багато в чому визначає його значимість для ефективного сприйняття громадянами законодавства. На відміну, наприклад, від правосвідомості, адже має місце не просто ставлення до законодавства, яке часто буває спонтанним, викликаним до життя певними поточними (економічними, політичними) умовами, а вплив найбільш типових поглядів, що виражають стійке, відносно рівне (історично підтвержене) ставлення до законодавства, а тому не вимагає інших апробацій з точки зору його ефективності.

У цьому випадку законодавство набуває таких властивостей, як зрозумілість і доцільність, що, природно, приводить до його адекватного відбиття в реальному житті.

Науковець В. Павловська-Кравчук вдало вказує на співвідношення правового менталітету, правосвідомості, правової культури та правової традиції. Вона зазначає, що ці споріднені змістовно поняття є явищами свідомості, належать до сфери ідеального і в юридичній практиці вживаються в одному смислового контексті; правовий менталітет забезпечує стабільність, збереження найбільш стійких уявлень про державу і право, завжди одночасно звернений як до минулого, так і до сьогодення й майбутнього; на відміну від правової культури, він містить у собі як позитивні, так і негативні прояви; правосвідомість, у свою чергу, виступає зовнішнім вираженням менталітету, виконує функцію його впорядкування⁶.

Зупинимося на конкретних сферах правової дійсності, в яких доцільно враховувати специфіку національного правового менталітету.

Виходячи з проблематики даного дослідження, основний інтерес для залучення національного правового менталітету являє собою саме сфера законотворчості, від ефективності якої у подальшому залежить і ефективність законодавства. Такий підхід, на наш погляд, допоможе узгодити між собою обидві складові даного дослідження – правовий менталітет та ефективність законодавства. Тим більше, що враховуючи природу досліджуваного явища, взаємозалежність між ними досить очевидна.

Щодо законотворчості, то потрібно насамперед звернути увагу на істотне значення національного правового менталітету в питаннях розробки та прийняття нормативно-правових актів, оскільки їх ефективність безпосередньо залежить від їх відповідності низці якісних ознак. При цьому, як вже було підкреслено,

акцент ставиться саме на їх змістовній стороні. Цей зміст у логічно впорядкованій формі, використовуючи прогресивні напрацювання юридичної техніки, повинен відображати передусім свій власний, історично вироблений досвід, який буде більш ефективним для «місцевого» застосування. І це не означає «замикання» в суто національному середовищі.

Сучасні інтеграційні процеси роблять таке «замикання» в принципі неможливим. Та це й не потрібно. Запозичення прогресивного зарубіжного правового досвіду допомагає заповнювати існуючі прогалини в національній правовій системі. Але лише доповнювати, а не підміняти, інакше це непередбачуваним чином може позначитися на національній правовій дійсності, результатом чого є неефективність законодавства внаслідок його неясності й недоцільності для громадян.

При розробці правових актів, особливо якщо ставиться питання про запозичення певних норм або інститутів, законодавцю слід виходити з історично обумовленого, різного ставлення до права і розуміння його природи в європейських країнах, США та країнах пострадянського простору.

Отже, при розробці законів видається більш доцільним приділяти основну увагу їх підготовчому етапу, ніж етапу їх безпосереднього викладу у формі певного нормативно-правового акта. Потрібно належним чином проаналізувати історичний досвід (якщо він був) вирішення відповідної соціальної проблеми за допомогою її правового врегулювання, вивчити шляхом залучення соціологічних методів масовий громадський настрій з приводу передбачуваного акта, особливості національного світосприйняття, ті домінуючі правового менталітету, які лежать в основі національного ставлення до права і, як наслідок, визначають правову поведінку, надають йому відповідне етноправове забарвлення. І тільки після аналізу передбачуваного правового акта на предмет сумісності з національною правовою ментальністю переходити до визначення його формально-змістовної структури.

Хоча, не виключено, що в процесі виявлення специфічних рис національного правового менталітету надалі необхідність у запланованому правовому акті відпаде сама собою, а законодавець буде шукати інший спосіб правового регулювання. Можливо, таким чином вдасться не тільки подолати дистанцію між «формальним» та «живим» правом, значно спростивши його і зробивши доступним для народу, а й запобігти неефективності планованого нормативно-правового акта, тим самим значно скоротивши пов'язані з його реалізацією матеріально-організаційні витрати, а також не допускати більш серйозних наслідків.

Саме на етапі законотворчості вже багато в чому закладаються основи для подальшої ефективності законодавства. Наступні етапи правового регулювання вже безпосередньо пов'язані з якісним змістом, одним із найважливіших аспектів якого є включення ментального фактора.

Механізм застосування законодавства на практиці в такому випадку значно спрощується, оскільки воно в чималому ступені відповідає цій же самій практиці. Принаймні, у законодавства «буде значно більше шансів» діяти в реальному житті, мати не декларативний, а регулятивний характер. Адже воно «володітиме» найважливішою якістю: буде важливим і зрозумілим для безпосередніх суб'єктів його впливу – людей. Тому законодавство має бути зручним насамперед для тих, хто має ним керуватися, і лише потім – для тих, хто його створює та змінює. Це стосується й динамічності законодавчого масиву, маючи на увазі, що керуватися правилами, які постійно змінюються, дуже важко, навіть якщо вони змінюються в кращий бік⁷. Таким чином, сутність права у запропонованому контексті має розглядатись у безпосередньому зв'язку з процесами соціалізації індивідів, особливостями менталітету та національної правової культури, демократизацією політичного життя, передовсім участю громадян у законотворенні – виявленні потреби регулювання певних суспільних відносин, формуванні соціальних очікувань щодо спрямованості та змісту їх регламентації, обговоренні проєктів законів та інших нормативно-правових актів, а також їх реалізації та оцінці ефективності законодавства.

Необхідно вказати, що тривалий час в Україні правовий менталітет був виразником правового нігілізму, але ситуація змінилася у зв'язку з останніми подіями. Як влучно зазначає О. Штепа, спостерігається значна трансформація правової ментальності суспільства. По-перше, різко зросла політична активність громадян. Якщо до подій на Євромайдані основна маса українців була аполітичною та мало цікавилась вітчизняними державотворчими процесами, то в ході та після подій січня–лютого 2014 р. у Києві й по всій Україні більшість з них не лише жваво обговорюють громадсько-політичне життя країни, а й самі беруть у ньому безпосередню активну участь. По-друге, широкі кола громадськості відчули реальну здатність впливати на хід подій в своїй країні. Майдан у свідомості людей став своєрідним неофіційним інститутом безпосереднього народовладдя, що здатен не лише брати участь у формуванні виконавчої гілки влади, але й певною мірою контролювати дії та впливати на рішення останньої⁸.

Зрозуміло, що безликих суспільних відносин не буває, в їх центрі – завжди людина, яка організовує їх відповідно до своїх бажань і потреб. Національний ракурс буття буде актуальний до тих пір, поки будуть існувати держави-нації і їхні правові системи. Поки будуть розрізняти право Франції, Великобританії, Німеччини, України, до того часу буде актуальним і звернення до національного правового менталітету.

Таким чином, виходячи з вищевикладеного, можна визначити, що між ефективністю законодавства та правовим менталітетом існує найтісніший взаємозв'язок. З одного боку, з огляду на перелічені вище ознаки менталітету саме він може сприяти стабільності, актуальності, доступності чинного законодавства, що приводить до його ефективності в цілому. З іншого, – ефективність законодавства є показником його високого рівня, його реальної здійсненності, що в свою чергу сприяє зростанню довіри громадян, формує позитивне ставлення до законодавства, віру в його справедливість, гарантованість захисту прав і свобод людини та громадянина.

Отже, можна підкреслити, що правовий менталітет є міцним чинником, що визначає ефективність законодавства, адже дає основу для формування і прояву правосвідомості, правового світогляду, правового мислення.

Інформація, яка надходить з ментальних настанов суспільства, сприймається правовою системою як певний сигнал, набуває юридичне оформлення або ігнорується як така, що перебуває поза сферою правового регулювання, є юридично нейтральною. Результатом неадекватного сприйняття правовою системою такої інформації може стати зниження рівня ефективності законодавства і як наслідок – втрата довіри населення до механізму правового регулювання суспільних відносин, що, в свою чергу, призведе до зниження рівня правової культури, порушення принципів законності та правопорядку.

Тому, на нашу думку, культурно-історичний фактор національного правового менталітету повинен активно залучатися законодавцем в сферу законотворчості, що в свою чергу вимагає особливих напрацювань щодо механізму дослідження правового менталітету та методики його застосування в законотворчому процесі.

¹ Словник іншомовних слів / уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарюта. – К. : Наукова думка, 2000. – 680 с.

² Шаповалов И. А. Некоторые теоретические аспекты формирования российского правосознания / И. А. Шаповалов // Гос-во и право. – 2005. – № 4. – С. 84.

³ Павловська-Кравчук В. Правовий менталітет: поняття, особливості і його вплив на правотворчі процеси : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / В. Павловська-Кравчук ; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2012. – 18 с.

⁴ Байниязов Р. С. Правосознание и российский правовой менталитет / Р. С. Байниязов // Правоведение. – 2000. – № 2. – С. 37–40.

⁵ Дмитрієнко Ю. М. Прямі ефекти девіантної правосвідомості: перша формула української правової ідіоми / Ю. М. Дмитрієнко // Право і безпека: наук. журнал. 2004/3'2. – Х. : НУВС, 2004. – С. 11–18.

⁶ Павловська-Кравчук В. Вказана праця.

⁷ Теплюк М. О. Теоретико-правові основи введення закону в дію : моногр. / М. О. Теплюк. – К. : Парламентське вид-во, 2013. – С. 426.

⁸ Штепа О. До питання про сутність правової ментальності / О. Штепа // Філософські обрії. – 2014. – № 31. – С. 129–139.

Резюме

Червінська Н. В. Роль та значення правового менталітету для забезпечення ефективності законодавства.

У статті здійснюється аналіз значення та ролі правового менталітету для забезпечення ефективності законодавства, розкриваються особливості його впливу на ефективність законодавства та визначається «характер» зв'язку «правовий менталітет – ефективність законодавства».

Обґрунтовується істотне значення національного правового менталітету в питаннях розробки та прийняття нормативно-правових актів.

Ключові слова: ефективність законодавства, правовий менталітет, законотворчість, правова культура, правосвідомість.

Резюме

Chervinska N. V. Role and importance of the legal mentality to ensure the effectiveness of legislation.

В статье проводится анализ значения и роли правового менталитета для обеспечения эффективности законодательства, раскрываются особенности его влияния на эффективность законодательства и определяется «характер» связи «правовой менталитет – эффективность законодательства».

Обосновывается существенное значение национального правового менталитета в разработке и принятии нормативно-правовых актов.

Ключевые слова: эффективность законодательства, правовой менталитет, законотворчество, правовая культура, правосознание.

Summary

Chervinska N. The role and importance of the legal mentality to ensure the effectiveness of legislation.

The article is an analysis of the meaning and role of the legal mentality to ensure the effectiveness of legislation, the peculiarities of its impact on the effectiveness of the law and determined by the “nature” due “legal mentality – the effectiveness of the law”.

Grounded essential national legal mentality in terms of development and adoption of legal acts

Key words: efficiency legislation, legal mentality, legislation, legal culture, justice.

УДК 340.1; 342.01; 342.5

О. В. БАТАНОВ

Олександр Васильович Батанов, доктор юридичних наук, професор, старший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ФУНКЦІЙ МУНІЦИПАЛЬНОГО ПРАВА

Процес становлення та розбудови суверенної демократичної соціально-правової державності у країнах колишнього СРСР супроводжується реформуванням політичної системи суспільства та становленням якісно нових демократичних інститутів публічної влади, формуванням громадянського суспільства, утвердженням нових принципів економічної системи, що базуються на ринкових відносинах та розвитку підприємництва. Це об'єктивно детермінує суттєві зміни в системі права, появи в ній нових галузей як приватного, так і публічного права. Однією з таких нових галузей права є муніципальне право, яке сьогодні перебуває на етапі становлення, що потребує наукового обґрунтування її місця у системі права, визначення предмета, системи та джерел, наукової розробки відповідного категоріального апарату.

Сучасний етап розвитку муніципального права як самостійної галузі права можна охарактеризувати як вкрай суперечливий, у якому спостерігаються діаметрально протилежні тенденції. З одного боку, у свідомості громадян, багатьох представників публічної влади та наукових кіл досі переважають застарілі, сформовані десятиріччями стереотипи з питань організації владних структур. Жива традиція жорсткого централізованого управління, остаточно неподоланий синдром відчуження населення та окремої людини від публічної влади не створюють достатніх передумов для соціального включення громадян у проблеми територіальних громад.

З другого боку, поступово звільняючись від цього ілюзорно-ідеологічного сприйняття самоврядування як деякої самоцілі, пов'язаної з розв'язанням завдань «поголовного залучення» населення до управління державними та суспільними справами, суспільство захворіло новими, не менш ілюзорними, принаймні для нас сьогодні, ідеями, зорієнтованими на побудову системи публічної влади в особі місцевого самоврядування. Формально-ритуальне всебічне визнання державою місцевого самоврядування, кон'юнктурне проголошення як панацеї від усіх бід без адекватного механізму його реалізації штучно змушує суспільство повертатися в минуле, стимулює «користування» застарілими стереотипами та підходами, створює нові серйозні політичні, соціально-економічні, психологічні та інші бар'єри на шляху формування реалістичної моделі місцевого самоврядування та становлення муніципальної влади.

Більш ніж двадцятирічний досвід проведення радикальних перетворень у правових системах пострадянських держав, виникнення та розвиток у їх складі нових галузей права, серед яких і муніципальне право, свідчить про необхідність кардинального наукового переосмислення проблем співвідношення особи та держави, прав людини, їх забезпечення та захисту як всередині країни, так і на міжнародному рівні, що, як правило, не є можливим у процесі аналізу традиційних конституційно-правових інститутів.

Розвитку ж самого місцевого самоврядування та його дослідженню і вивченню заважає однобічний характер тлумачення локальних процесів та впливу на них (тільки економічний, правовий або психологічний тощо), що сприяє виникненню стереотипів, одіозних міфів і соціальних фантомів про місцеве самоврядування. Має місце протиріччя між уявленнями про сутність та зміст місцевого самоврядування, умови його ефективного функціонування, розвитку й трансформації, що домінують у мисленні та діяльності вчених і політиків та реальною практикою розвитку самої цієї системи.

У числі фундаментальних завдань та викликів, які на сьогодні виникли перед вітчизняною наукою муніципального права, – формування цілісних і комплексних знань про систему муніципального права України, її юридичні особливості та закономірності розвитку і функціонування її норм та інститутів. Цілісна концепція системи муніципального права України в єдності її статичних та функціональних, матеріальних і